

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВЧЕНИХ НАПН УКРАЇНИ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Юрій Красильник

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти

Київський національний університет будівництва та архітектури, проспект Повітрофлотський, 31, Київ,
Україна, 03037, kyursem@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0358-0066

Світлана Лапасенко

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти,

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, вул. М. Берлінського, Київ,
Україна, 04060, slapaenko@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0412-6618

У статті здійснено огляд досліджень з проблем формування культури здорового способу життя зростаючого покоління, необхідність якого детермінується як гострою потребою подолання кризових явищ сучасності (COVID-19, несприятливі екологічні фактори, поширення захворюваності, шкідливі звички та ін.), набуттям здоров'язберігувальних компетентностей (рухова активність, правильне харчування, загартовування, режим праці та відпочинку тощо), так і збагаченням досвіду забезпечення фізичного, соціального та психологічного благополуччя (розумова та фізична працездатність, психоемоційна стійкість, індивідуальний потенціал здоров'я тощо). Особливої ваги проблема формування культури здорового способу життя набуває в умовах постійного стресу, тривоги за своє життя, життя своїх близьких та співвітчизників під час воєнних дій РФ проти України. Цією проблемою займалися, зокрема, й вчені НАПН України та зробили важливий внесок у її вирішення. У науковому доробку науковців НАПН України виявлено методологічні підходи, врахування яких впливає на цілісність науково-педагогічного дослідження означеної проблеми, а саме: історико-педагогічний, людинознавчий, науково-педагогічний, суспільно-економічний, інформаційний, системний, структурний, цілісності, освітньо-управлінський, виховання смисложиттєвих цінностей, психолого-педагогічного супроводу духовно-культурного виховання особистості; медико-гігієнічний, персоналістично-біографічний, порівняльно-аналітичний, особистісно орієнтований, суб'єктний, культуровідповідний, природовідповідний, стимулювання життєвої творчої самодіяльності, соціально-педагогічного партнерства, міжсекторальної взаємодії, технологічний, євроінтеграційний. Констатовано, що більшість молодих людей фрагментарно володіють знаннями щодо збереження здоров'я, здорового способу життя, його компонентів. Але саме індивідуальний спосіб життя є визначальним чинником збереження і зміцнення здоров'я. Головною детермінантою недостатньої компетентності молоді в питаннях, що стосуються здоров'язберігальної діяльності, є її неефективність як складника цілісного освітнього процесу. Аналіз результатів проведених досліджень вказує на необхідність визначення основних чинників у формуванні здорового способу життя, а також розробки та впровадження в освітній процес здоров'язберігальних технологій. Доведено, що впровадження у заклади освіти відповідної організаційно-виховної роботи, педагогічних умов та інноваційних здоров'язберігальних технологій сприятиме самоорганізації здорового способу життя дітей та молоді, вихованню відповідальності за власне здоров'я, життя і здоров'я інших людей, досягненню стану гармонійної рівноваги в системі «людина-навколишнє середовище».

Ключові слова: методологічні підходи, вчені НАПН України, формування культури здорового способу життя, заклади освіти, здоров'язберігальні технології, здоров'язберігальні компетентності.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Необхідність формування культури здорового способу життя дітей та молоді детермінується як гострою потребою щодо подолання кризових явищ сучасності (COVID-19, несприятливі екологічні фактори, поширення захворюваності, шкідливі звички та ін.), набуття здоров'язберігувальних ком-

петентностей (рухова активність, правильне харчування, загартовування, режим праці та відпочинку тощо), так і збагаченням досвіду забезпечення фізичного, соціального та психологічного благополуччя (розумова та фізична працездатність, психоемоційна стійкість, індивідуальний потенціал здоров'я тощо). Особливої

ваги проблема формування культури здорового способу життя дітей та молоді набуває в умовах постійного стресу, тривоги за своє життя, життя своїх близьких та співвітчизників під час воєнних дій РФ проти України. На нашу думку, започаткована Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки [15] сприятиме вирішенню означеної проблеми, стане дієвим фактором допомоги українцям в подоланні наслідків фізичних та психологічних травм. Особливо небезпечним за своїми наслідками є стрімке погіршення здоров'я дітей та молоді, а тому актуалізується необхідність системної діяльності закладів освіти щодо усвідомлення молоддю цінності власного здоров'я, розуміння визначальної ролі здорового способу життя для його збереження і зміцнення, створення здоров'язберігаючого освітнього середовища задля забезпечення якості професійної підготовки, ефективної реалізації набутих компетентностей та конкурентоздатності на ринку праці.

Проблеми збереження здоров'я та формування здорового способу життя молоді є об'єктом багатьох досліджень науковців як вітчизняних, так і зарубіжних. Важливий внесок у вирішення проблеми збереження здоров'я і в теоретичному, і в практичному плані зробили: О. Бабак, В. Войтенко, О. Кляпець, Л. Суценко, О. Яременко та ін. Складники здоров'я української молоді та чинники, які обумовлюють його сучасний стан, досліджено в працях О. Балакіревої, Ю. Саєнко, В. Мягих. Загальні підходи до визначення державної політики сприяння здоров'ю та забезпечення здорового способу життя української молоді вивчали вітчизняні науковці О. Вакулєнко, О. Яременко, Ю. Галустян. Ними проведено серію соціологічних досліджень щодо проблем, пов'язаних зі здоров'ям молоді (формування здорового способу життя; вживання тютюну, алкоголю, наркотиків у молодіжному середовищі; сексуальне та репродуктивне здоров'я молоді, проблеми ВІЛ-інфікування тощо). Плануванню багатосекторальної співпраці з метою формування здорового способу життя присвячені праці В. Оржеховської, О. Пилипенко, Г. Ковганіч. Удосконаленням такої співпраці з питань профілактики ВІЛ/СНІДу та наркоманії займалися О. Шиян, О. Худоба. Сучасні науковці – Т. Ващенко, Д. Глазько, Р. Давиденко – наголошують на формуванні ціннісних орієнтацій молоді на здоровий спосіб життя. Е. Вільчковський, Т. Малярєнко, Л. Пахомова, Л. Поліщук, А. Щєдріна у своїх працях розглянули шляхи

удосконалення самостійних занять із фізичної культури та біології. Науковці наголошують на існуванні суспільної потреби проведення профілактичних заходів для усунення негативного впливу соціальних детермінант здоров'я, створення умов для збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти, утвердження здорового способу життя, формування відповідального ставлення кожної молодої людини до особистого здоров'я. Успішною передумовою реалізації означених завдань, на наш погляд, є формування і запровадження комплексного міжсекторального підходу шляхом залучення фахівців медичної, юридичної, соціальної, освітньої сфери до профілактики захворювань і пропаганди здорового способу життя серед молоді. Проте єдиної моделі збереження і зміцнення здоров'я у сфері професійної освіти на сьогодні не існує. Наразі сучасна виховна практика актуалізує в системі науково-педагогічних досліджень постійний пошук відповідних меті та завданням формування культури здорового способу життя дітей та молоді таких методологічних підходів, які б забезпечували ефективність цього процесу. Л. Канішевська [6], на основі цілісного теоретико-прикладного аналізу науково-експериментальних досліджень Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (далі – НАПН України), робить висновок про те, що тільки особистісно орієнтована модель виховання як альтернатива навчально-дисциплінарній розгортається в системі методологічних принципів (гуманізму, цілісності, альтруїзму, наступності, культуровідповідності, природовідповідності, стимулювання життєвої творчої самодіяльності, соціально-педагогічного партнерства, міжсекторальної взаємодії), сприяє становленню вихованця як різнобічної особистості. На нашу думку, в умовах необхідності постійного інтегрування виховних стратегій і тактик, як результату науково-педагогічних досліджень, в реальній виховній практиці існує потреба в сполученні різних методологічних підходів щодо їх здійснення в контексті цілісного виховного процесу. Зокрема, Є. Білозьоров [3] наголошує на тому, що протягом останнього століття методологія від класичної, побудованої на раціональних та об'єктивних підходах, через некласичну (з її свободою вибору й суб'єктивністю), перейшла до посткласичної (постмодерністської), яка характеризується визнанням нераціонального та плюралістичного підходів. Ми погоджуємося з точкою зору Г. Васяновича [5] на те, що педаго-

гічна методологія у своєму розвитку еволюціонувала від моністичної до плюралістичної системи (екзистенціалізм, антропологія, феноменологія, синергетика, герменевтика, раціоналізм, прагматизм, конструктивізм та ін.) та безпосередньо позначалося на організації наукових досліджень. Тому метою даної статті є аналіз змісту методологічних підходів вчених НАПН України щодо формування культури здорового способу життя дітей та молоді та їх втілення в конкретних науково-педагогічних дослідженнях.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Теоретико-методологічні та науково-прикладні результати, здобуті в процесі виконання дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» (2020–2022 рр.; РК № 0120U002095; відділ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського), дають нам можливість сформулювати цілісне знання про діяльність вчених НАПН України щодо науково-методичного забезпечення модернізації й розвитку української освіти, педагогіки та психології, зокрема формування культури здорового способу життя дітей та молоді.

В. Кременем та В. Ільїним [10] у монографії «Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього. Людина. Освіта. Соціум» показано еволюцію поглядів на людину в суспільстві в різні історичні епохи, здійснено розгляд її діяльності в соціально-культурних контекстах, проаналізовано становище людини в системі цивілізаційних цінностей, які обумовлюють мету та сенс її життя. І. Бех [1] у статті «Сучасна освіта на шляху досконалості» актуалізує проблеми, пов'язані зі створенням сучасної освіти, що відповідає гуманістичним запитам суспільства, акцентує увагу на сучасному освітньо-виховному процесі, у якому через зміст і технології має здійснюватися перетворення основних цінностей життя і культури на власні цінності особистості. В. Оржеховська [14] подальше вдосконалення основ формування здорового способу життя, культури здоров'я, підвищення їх виховних можливостей пов'язує з вихованням і формуванням ціннісного ставлення до здоров'я молоді, а саме з педагогікою здоров'я як науковим напрямом, що передбачає з'ясування закономірностей освітніх процесів, які відбуваються у процесі формування особистісної цінності – здоров'я і цін-

нісного ставлення до здоров'я та факторів, що впливають на ці процеси (включаючи педагогічні методи і засоби). І. Бехом та О. Остапенком [2] зроблено висновок про те, що сучасна ситуація вимагає впровадження цілісної системи соціальної підтримки фізичного виховання і здорового способу життя, яка б стимулювала молодь зберігати і зміцнювати власне здоров'я й дотримуватись здорового способу життя.

Беручи до уваги, що сучасне виховання ґрунтується на положеннях гуманістичної етики, моральних і культурних цінностях нації та має формувальний вплив як на духовне життя суспільства в цілому, так і на смисложиттєву сферу особистості, зокрема, науковцями Інституту проблем виховання НАПН України розроблено Програму виховання смисложиттєвих цінностей підлітків в умовах євроінтеграційного поступу України [17], яка спрямована на створення сприятливих умов для життєтворення та самореалізації зростаючої особистості та ґрунтується на усвідомленні людиною необхідності в особистісному зростанні, визначенні близьких, середніх і далеких перспектив, цілей, які б визначали її життєдіяльність та поведінку, а також духовно-моральне ставлення до соціуму, природи, до самої себе; усвідомлення власної унікальності та свого життєвого призначення; творчу самореалізацію та постійне самовдосконалення.

Е. Помиткін та Л. Помиткіна [16] актуалізують проблему розробки психолого-педагогічного супроводу духовно-культурного виховання особистості у XXI столітті, акцентують увагу на тому, що слідом за епохою домінантності інтелектуального розвитку людства настає час розвитку свідомості, духовно-культурних цінностей. Наразі цей процес має ініціювати зміни у сфері освіти, у процесі навчання та виховання молоді. Орієнтиром виховного процесу, спрямованого на духовно-культурний розвиток молоді, є розроблена науковцями психологічна модель особистості з високим духовним потенціалом, яку утворюють сто двадцять п'ять якостей, у т.ч. відповідальне ставлення до власного організму (удосконалення психофізіологічних властивостей, здоровий спосіб життя, почуття впевненості у своїх фізичних можливостях, гармонії Духа та тіла тощо).

В. Рибалка [18] наголошує на тому, що важливим видається методологічний розгляд особистості та її діяльності в контексті проблеми духовності, в якому вона усвідомлюється як ключова цінність і самоцінність людства і в цьому плані потребує дбайливого ставлення до своєї

честі та гідності з боку суспільства та інших особистостей.

Методологічні підходи, які означено в працях вчених НАПН України, засвідчують їх творчий характер та визначають їх провідну роль в побудові науковцями процедур досліджень актуальних проблем формування культури здорового способу життя дітей та молоді. Так, І. Кенсицька та М. Пальчук [7] також наголошують на тому, що сьогодні на перше місце у закладах освіти висувається необхідність турботи про здоров'я здобувачів освіти, а саме: формування в них навичок здорового способу життя, передумовою успішного оволодіння якими є освоєння теоретичних знань у процесі фізичного виховання. Адже більшість з них фрагментарно володіють знаннями щодо збереження здоров'я, здорового способу життя, його компонентів (раціонального режиму дня, загартування, харчування тощо); мають незначний руховий досвід, крім того, вони практично не беруть участі в здоров'язберігальній діяльності, що позначається на рівні загальної культури, стані здоров'я. Проте, як зазначають І. Кенсицька та М. Пальчук, серед опитаних студентів 26% хлопців ($n_1=54$) та 26,7% ($n_2=60$) дівчат розуміють взаємозв'язок між резервними можливостями організму, станом здоров'я та правильно і грамотно організованими заняттями фізичними вправами. Дещо більша кількість студентів, 39% хлопців і 20% дівчат, могли пояснити, у чому полягає позитивний вплив регулярних занять фізичними вправами на підвищення фізичної працездатності. Проведене анкетування дало змогу встановити, що лише 11% хлопців і 8,3% дівчат розуміють важливість дотримання режиму дня та вважають, що заміна одних видів діяльності іншими дозволяє підтримувати працездатність.

О. Левицький та В. Ковальчук [11] зазначають, що нині питання здорового способу життя набуло особливої актуальності з огляду на низькі функціональні показники у стані здоров'я та фізичного розвитку молоді: поширеними є хвороби нервової системи (невротичні розлади) та органів чуттів, проблеми, пов'язані із серцево-судинною та дихальною системами (фарингіти, хронічні тонзиліти), захворюваннями кишково-шлункового тракту (гастрити і холецистити) та опорно-рухового апарату. П. Оксьом та Л. Бережною [12] в результаті проведених досліджень отримано дуже різноманітні думки про поняття «здоровий спосіб життя» і його складові частини. Так, серед найважливіших складових частин здорового способу життя достатній руховий режим назвали

55,0% здобувачів освіти, 40,0% – раціональне харчування, 30,0% – відмову від шкідливих звичок, 10,0% – дотримання правил особистої гігієни, 10,0% – загартування, 5,0% – стресостійкість, 5,0% безпечна поведінка в побуті, на вулиці; 30,0% – здоровий спосіб життя взагалі не вважають для себе найважливішою цінністю. Таким чином, головною детермінантою недостатньої компетентності здобувачів освіти в питаннях, що стосуються здоров'язберігальної діяльності, є недостатня її ефективність як складника цілісного освітнього процесу. Аналіз результатів проведених досліджень вказує на необхідність визначення основних чинників у формуванні здорового способу життя молоді, а також розробки та запровадження в освітній процес здоров'язберігальних технологій.

Ю. Бойко [4, с. 266–278] визначає здоров'язберігальну технологію як педагогічну діяльність, яка трансформує виховання в життєзабезпечуючий процес, спрямований на збереження і примноження здоров'я. Під здоров'язберігальними технологіями пропонується розуміти: сприятливі умови навчання (без стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог); необхідний достатній та раціонально організований руховий режим. На думку М. Кошманюк [9], формування здорового способу життя молоді повинно виконуватися у двох напрямках: 1) оздоровча робота, створення сприятливого для здоров'я соціального, психологічного та санітарно-гігієнічного середовища як підґрунтя для формування свідомого ставлення молодої людини до власного здоров'я; 2) діяльність, спрямована на виховання позитивної мотивації до здоров'я, потреби у здоровому способі життя; прищеплення знань, умінь і навичок, необхідних для збереження, зміцнення, відновлення здоров'я.

О. Левицьким та В. Ковальчуком [11] розглянуто основні чинники у формуванні здорового способу життя, такі як залучення здобувачів освіти до занять фізичною культурою в позанавчальний час, втілення в повсякденний побут науково доведених рекомендацій щодо раціонального режиму праці, фізичної працездатності, відпочинку та харчування.

Авторами колективної монографії «Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи» [20] встановлено, що важливим аспектом пояснення розуміння збереження

здоров'я є його передумови, а саме: мир, дах над головою, соціальна справедливість, освіта, харчування, прибуток, стабільна екосистема, сталі ресурси. У цьому контексті Л. Омельченко [13] справедливо вважає, що підґрунтям повноцінного розвитку особистості є саме психологічне здоров'я як сукупність психічних властивостей особистості, що гармонізують потреби індивіда й соціуму та орієнтують людину на виконання власного життєвого плану.

Таку позицію підтверджують І. Коцан, Г. Ложкін та М. Мушкевич [8], які розглядають психічне здоров'я людини в системі таких критеріїв, як психічна рівновага (функціонування пізнавальної, емоційної, вольової сфер); гармонійність організації психіки; адаптаційні можливості психіки. Тому, на нашу думку, тільки цілеспрямована увага до неповторності та унікальності особистості кожного спроможна детермінувати ефективну здоров'язберігальну технологію.

Саме на такий підхід звертає увагу Л. Сливка [19], коли радить, на основі здобутих результатів наукового дослідження, здійснювати ґрунтовне змістове наповнення навчальних дисциплін, мета і завдання яких є дотичними формуванню у здобувачів освіти здоров'язберігальної компетентності. Зокрема, щодо посилення інформаційного блоку з питання психо-соціального здоров'я.

ВИСНОВКИ. Аналіз теоретичних та методичних розробок вчених НАПН України констатує конструктивний пошук шляхів дослідження проблем формування культури здорового способу життя дітей та молоді через призму філософії, освіти, педагогіки, психології, культурології, валеології. У науковому доробку вчених НАПН України виявлено методологічні підходи, врахування яких впливають на цілісність науково-педагогічного дослідження означеної проблеми: історико-педагогічний – з'ясування можливостей використання теоретичного, методичного, технологічного доробку в контексті трансформації змісту та організації виховного процесу (В. Оржеховська); людинознавчий – людина в системі цивілізаційних цінностей, які обумовлюють мету та сенс її життя (В. Ільїн, В. Кремень); науково-педагогічний – обґрунтування основ та технологій формування культури здорового способу життя особистості як цілісного й поетапного процесу її гармонійного розвитку (І. Бех, В. Оржеховська); суспільно-економічний – історично зумовлені способи матеріальної та духовної життєдіяльності людей (В. Ільїн, В. Кремень); інформаційний – задоволення інформаційних потреб особистості (І. Бех, К. Журба, О. Доукіна,

С. Федоренко, І. Шкільна); системний – інтеграція природних та соціальних умов формування культури здорового способу життя (І. Бех, В. Ільїн, В. Кремень); структурний – пізнавальна діяльність на рівні теоретичному, емпіричному та ціннісно-практичному, творча діяльність спрямована на взаємодію з навколишнім середовищем, технології задоволення актуальних потреб та потреб розвитку, комунікативна діяльність суб'єктів здоров'язберігального процесу, освітня (психолого-педагогічна) діяльність щодо фізичного, фізіологічного, психічного, соціального, культурного, інтелектуального, духовного розвитку людини (І. Бех, В. Кремень, В. Оржеховська, О. Остапенко); цілісності – система соціальної підтримки фізичного виховання і здорового способу життя, яка б стимулювала молодь зберігати і зміцнювати власне здоров'я й дотримуватись здорового способу життя (І. Бех, О. Остапенко); освітньо-управлінський – оцінка якості виховного (самовиховного) впливу, стратегії прийняття рішень, рівень зворотнього зв'язку (І. Бех, О. Остапенко); виховання смислоттєвих цінностей – духовно-моральне ставлення до соціуму, природи, до самої себе, усвідомлення власної унікальності та свого життєвого призначення (І. Бех, К. Журба, О. Доукіна, С. Федоренко, І. Шкільна); психолого-педагогічного супроводу духовно-культурного виховання особистості – центрація виховного процесу на духовно-культурному розвитку молоді (І. Бех, Е. Помиткін, Л. Помиткіна, В. Рибалка); медико-гігієнічний – організація допомоги в забезпеченні належних гігієнічних умов (Е. Помиткін, В. Рибалка); персоналістично-біографічний – аналіз життєвого шляху й діяльності людини (Е. Помиткін, В. Рибалка); порівняльно-аналітичний – аналіз джерельної бази, досвіду освітньо-виховної та фізкультурно-оздоровчої практики (І. Бех, К. Журба, О. Доукіна, С. Федоренко, І. Шкільна); особистісно орієнтований підхід – виховний процес, спрямований на розвиток особистості з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей (І. Бех, Л. Канішевська, В. Оржеховська); суб'єктний – зміщення акцентів ініціативи від вихователя через партнерство до вихованця, коли набуває дієвості його власна активність і творчість (І. Бех); культуровідповідний, природовідповідний, стимулювання життєвої творчої самодіяльності, соціально-педагогічного партнерства, міжсекторальної взаємодії – сприяння становленню вихованця як різнобічної особистості (Л. Канішевська); технологічний – педагогічна діяльність, яка трансформує виховання в життєзабезпечуючий процес, спрямований на збереження

і примноження здоров'я (І. Бех, К. Журба, О. Докукіна, С. Федоренко, І. Шкільна); євроінтеграційний – досвід з виховання смисложиттєвих цінностей особистості на підґрунті теорії позитивного розвитку молоді та ухвалених міжнародних документів (І. Бех, К. Журба, О. Докукіна, С. Федоренко, І. Шкільна). Необхідність формування культури здорового способу життя молоді, що є складним інтегративним утворенням, основними компонентами якого виступають знання про збереження й зміцнення особистого здоров'я, ставлення до здоров'я як самоцінності, дотримання норм і правил здорового способу життя; об'єктивна потреба суспільства в підготовці фізично й психічно витривалих, конкурентоздатних особистостей детермінує урахування означених методологічних підходів при проведенні науково-педагогічних досліджень у даній галузі з метою обґрунтування інноваційних технологій щодо зміцнення та збереження здоров'я молоді.

Перспективами подальших розвідок у розглянутому питанні може стати актуалізація теоретико-методичного доробку вчених НАПН України в системі підготовки педагогічних (науково-педагогічних) працівників до проектування та впровадження здоров'язберігальних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Сучасна освіта на шляху досконалості. *Рідна школа*. 2021. № 1-2(1072). С. 32–37.
2. Бех І.Д., Остапенко О.І. Здоровий спосіб життя як науково-практична проблема. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. № 1. С. 10–12.
3. Білозьоров Є.В. Методологічний підхід як інструмент пізнання права. URL: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/3204/3132> (дата звернення: 26.07.2022).
4. Бойко Ю. Вплив педагогічних умов на формування установок до здорового способу життя студентів закладів вищої освіти. Серія : *Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2020. Вип. 2. 420 с.
5. Васянович Г. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 9–30.
6. Канішевська Л.В. Інститут проблем виховання НАПН України і сучасна виховна практика. *Вісник НАПН України*. 2022. 4(1). С. 1–9.
7. Кенсицька І.Л., Пальчук М.Б. Теоретична складова готовності студентської молоді до здоров'яформуючої діяльності. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*. 2016. № 1. С. 34–40.
8. Коцан І.Я., Ложкін Г.В., Мушкевич М.І. Психологія здоров'я людини / За ред. І.Я. Коцана. Луцьк:РВВ–ВежаВолин.нац.ун-туім.ЛесіУкраїнки,2011. 430 с.
9. Кошманюк М. Особливості формування здорового способу життя студентів в умовах вищого навчального закладу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 69–73.
10. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього. *Людина. Освіта. Соціум* : монографія. Київ : Грамота, 2020. 248 с.
11. Левицький О.І., Ковальчук В.В. Особливості формування здорового способу життя студентів в умовах навчального закладу. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4359/3856> (дата звернення: 14.05.2021).
12. Оксьом П.М., Бережна Л.І. Проблеми формування здорового способу життя студентів у закладах вищої освіти України. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/79251/1/Oksom_sports.pdf (дата звернення: 12.07.2022).
13. Омельченко Л.М. Формування здорового способу життя студентів : психологічні чинники. *Науковий вісник НУБіП України. Серія: Гуманітарні студії*. 2017. № 274. С. 174–181.
14. Оржеховська В. Педагогіка здоров'я. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 3(5). С. 101–107.
15. Офіс першої леді, МОЗ та партнери запускають Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/ofis-pershoi-ledi-moz-ta-partneri-zapuskajut-nacionalnu-programu-psihichnogo-zdorov'ja-ta-psihosocialnoi-pidtrimki> (дата звернення: 26.07.2022).
16. Помиткін Е.О., Помиткіна Л.В. Психолого-педагогічний супровід духовно-культурного виховання особистості у XXI столітті. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. 2019. Вип. 2. С. 153–167.
17. Програма виховання смисложиттєвих цінностей підлітків в умовах євроінтеграційного поступу України / укл. Журба К.О., Бех І.Д., Докукіна О.М. та ін. Київ, 2022. 27 с.
18. Рибалка В. Методологічні проблеми наукової психології та їх вирішення шляхом центрації на категоріях особистості, психологічної діяльності та духовності. *Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень* : збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, Т. В. Вашеки, О. В. Сечейко. Київ : Аграр Медіа Груп, 2017. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/49040/1/Рибалка%20Валентин.pdf> (дата звернення: 12.07.2022).
19. Сливка Л. Використання досвіду польських науковців у моніторинговому дослідженні готовності майбутніх учителів до здоров'язберезувальної діяльності у школі. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/179343/179409> (дата звернення: 19.07.2022).
20. Формування здорового способу життя молоді : проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. Київ : Український інститут соціальних досліджень, 2000. 207 с.

METHODOLOGICAL APPROACHES OF SCIENTISTS OF NAES OF UKRAINE REGARDING THE FORMATION OF A CULTURE OF A HEALTHY LIFESTYLE CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

Yuri Krasyllyk

PhD (Pedagogical sciences), associate professor,
associate professor Department of Vocational Education

Kyiv National University of Construction and Architecture, Povitroflotskyi Avenue 31, Kyiv, Ukraine, 03037,
kyursesem@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0358-0066

Svitlana Lapayenko

PhD (Pedagogical Sciences), Senior Researcher,
Head of the Department of scientific

Information and analytical support of education, V. O. Sukhomlynskyi state scientific and pedagogical library of
Ukraine, St. 9, M. Berlinskoho, Kyiv, Ukraine, 04060, slapaenko@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0412-6618

The article reviews research on the problems of forming a healthy lifestyle culture of the growing generation, the need for which is determined by the urgent need to overcome the crisis phenomena of our time (COVID-19, adverse environmental factors, the spread of disease, bad habits, etc.), the acquisition of health-preserving competencies (motor activity, proper nutrition, hardening, work and rest regime, etc.), as well as enriching the experience of ensuring physical, social and psychological well-being (mental and physical capacity, psycho-emotional stability, individual health potential, etc.). The problem of forming a culture of a healthy lifestyle takes on special importance in conditions of constant stress, anxiety for one's life, the life of one's loved ones and compatriots during the military actions of the Russian Federation against Ukraine. In particular, scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine dealt with this problem and made an important contribution to its solution. In the scientific output of scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine, methodological approaches were identified, the consideration of which affects the integrity of the scientific and pedagogical research of the specified problem, namely: historical-pedagogical, humanistic, scientific-pedagogical, socio-economic, informational, systemic, structural, integrity, educational-administrative, education of meaningful life values, psychological and pedagogical support of spiritual and cultural education of the individual; medical-hygienic, personalistic-biographical, comparative-analytical, personally oriented, subjective, culturally appropriate, nature-appropriate, stimulation of vital creative self-activity, socio-pedagogical partnership, intersectoral interaction, technological, European integration. It was established that the majority of young people have fragmented knowledge of health preservation, a healthy lifestyle, and its components. But it is the individual lifestyle that is the determining factor in preserving and strengthening health. The main determinant of insufficient competence of young people in matters related to health care activities is its ineffectiveness as a component of the holistic educational process. The analysis of the results of the conducted research points to the need to determine the main factors in the formation of a healthy lifestyle, as well as the development and implementation of health care technologies in the educational process. It has been proven that the introduction of appropriate organizational and educational work, pedagogical conditions and innovative health care technologies into educational institutions will contribute to the self-organization of a healthy lifestyle of children and youth, the education of responsibility for one's own health, the life and health of other people, and the achievement of a state of harmonious balance in the "man-environment" system.

Key words: methodological approaches, scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine, formation of a healthy lifestyle culture, educational institutions, health care technologies, health care competencies.

REFERENCES

1. Bekh I. (2021). Suchasna osvita na shliakhu doskonalosti [Modern education is on the way to perfection]. *Ridna shkola*. № 1–2 (1072). S. 32–37. [in Ukrainian]
2. Bekh I. D., Ostapenko O. I. (2018). Zdorovyi sposib zhyttia yak naukovo-praktychna problema [Healthy lifestyle as a scientific and practical problem]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii*. № 1. S. 10–12. [in Ukrainian]
3. Bilozorov Ye. V. (2021). Metodolohichni pidkhid yak instrument piznannia prava [Methodological approach as a tool for learning law]. URL: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/3204/3132> [in Ukrainian]
4. Boiko Yu. (2020). Vplyv pedahohichnykh umov na formuvannia ustanovok do zdorovoho sposobu zhyttia studentiv zakladiv vyshchoi osvity [The influence of pedagogical conditions on the formation of attitudes towards a healthy lifestyle of students of higher education institutions]. *Seriia : Pedahohichni nauky*. Berdiansk : BDFU. Vyp. 2. 420 s. [in Ukrainian]
5. Vasianovych H. (2013). Metodolohichni konteksty

pedagogichnoi nauky na suchasnomu etapi yii rozvytku [Methodological contexts of pedagogical science at the current stage of its development]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. № 3. S. 9–30. [in Ukrainian]

6. Kanishevska L. V. (2022). Instytut problem vykhovannia NAPN Ukrainy i suchasna vykhovna praktyka [Institute of Educational Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine and modern educational practice]. *Visnyk NAPN Ukrainy*. 4 (1). S. 1–9. [in Ukrainian]

7. Kensytska I. L., Palchuk M. B. (2016). Teoretychna skladova hotovnosti studentskoi molodi do zdoroviaformuiuchoi diialnosti [Theoretical component of the readiness of student youth for health-forming activities]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu. Fizychno vykhovannia ta sport*. № 1. S. 34–40. [in Ukrainian]

8. Kotsan I. Ya., Lozhkin H. V., Mushkevych M. I. (2011). Psykholohiia zdorovia liudyny [Psychology of human health] / Za red. I. Ya. Kotsana. Luts'k : RVV–Vezha Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. 430 s. [in Ukrainian]

9. Koshmaniuk M. (2014). Osoblyvosti formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia studentiv v umovakh vyshchoho navchalnogo zakladu [Peculiarities of the formation of a healthy lifestyle of students in the conditions of a higher educational institution]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya : Pedahohika. Sotsialna robota*. Vyp. 30. S. 69–73. [in Ukrainian]

10. Kremen V. H., Ilin V. V. (2020). Liudyna u vyklykakh tsyvilizatsii: vid mynuloho – do maibutnogo [Man in the challenges of civilization: from the past to the future]. *Liudyna. Osvita. Sotsium : monohrafiia*. Kyiv : Hramota. 248 s. [in Ukrainian]

11. Levytskyi O. I., Kovalchuk V. V. (2020). Osoblyvosti formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia studentiv v umovakh navchalnogo zakladu [Features of the formation of a healthy lifestyle of students in the conditions of an educational institution]. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4359/3856> [in Ukrainian]

12. Oksom P. M., Berezna L. I. (2020). Problemy formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia studentiv u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy [Problems of forming a healthy lifestyle of students in higher education institutions of Ukraine]. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/79251/1/Oksom_sports.pdf [in Ukrainian]

13. Omelchenko L. M. (2017). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia studentiv : psykholohichni chynnyky [Formation of a healthy lifestyle of students: psychological factors]. *Naukovyi visnyk NUBiP Ukrainy. Seriya: Humanitarni studii*. № 274. S. 174–181. [in Ukrainian]

14. Orzhekhovska V. (2010). Pedahohika zdorovia [Health pedagogy]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. № 3(5). S. 101–107. [in Ukrainian]

15. Ofis pershoi ledi, MOZ ta partnery zapuskaiut Natsionalnu prohramu psykhichnoho zdorovia ta psykhosotsialnoi pidtrymky [The Office of the First Lady, the Ministry of Health, and partners are launching the National Mental Health and Psychosocial Support Program]. (2022). URL: <https://moz.gov.ua/article/news/ofis-pershoi-ledi-moz-ta-partneri-zapuskajut-nacionalnu-programu-psihichnogo-zdorovja-ta-psihsotsialnoi-pidtrimki> [in Ukrainian]

16. Pomytkin E. O., Pomytkina L. V. (2019). Psykholoho-pedahohichniy suprovid dukhovno-kulturnoho vykhovannia osobystosti u KhKhI stolitti [Psychological and pedagogical support of spiritual and cultural education of the individual in the 21st century]. *Dukhovnist osobystosti : metodolohiia, teoriia i praktyka*. Vyp. 2. S. 153–167. [in Ukrainian]

17. Prohrama vykhovannia smyslozhyttievkykh tsinnosti pidlitkiv v umovakh yevrointehratsiinoho postupu Ukrainy [The program of education of meaningful life values of teenagers in the conditions of progress of European integration of Ukraine]. (2022) / ukl. Zhurba K. O., Bekh I. D., Dokukina O. M., Fedorenko S. V., Shkilna I. M. Kyiv. 27 s. [in Ukrainian]

18. Rybalka V. (2017). Metodolohichni problemy naukoivoi psykholohii ta yikh vyrishennia shliakhom tsentratsii na katehoriakh osobystosti, psykholohichnoi diialnosti ta dukhovnosti [Methodological problems of scientific psychology and their solution by focusing on the categories of personality, psychological activity and spirituality]. *Aviatsiina ta ekstremalna psykholohiia u konteksti tekhnolohichnykh dosiahnen : zbirnyk naukovykh prats / za zah. red. L. V. Pomytkinoi, T. V. Vasheky, O. V. Secheiko*. Kyiv : Ahrar Media Hrup. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/49040/1/Рибалка%20Валентин.pdf> [in Ukrainian]

19. Slyvka L. (2019). Vykorystannia dosvidu polskykh naukovtsiv u monitorynhovomu doslidzhenni hotovnosti maibutnykh uchyteliv do zdoroviazberezhuvalnoi diialnosti u shkoli [Using the experience of Polish scientists in the monitoring study of the readiness of future teachers for health-preserving activities at school]. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/179343/179409> [in Ukrainian]

20. Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia molodi : problemy i perspektyvy [Formation of a healthy lifestyle for young people: problems and prospects]. (2000) / O. Yaremenko, O. Balakirieva, O. Vakulenko ta in. Kyiv : Ukrainskyi instytut sotsialnykh doslidzhen. 207 s. [in Ukrainian]

Стаття надійшла 14.05.2022